

Verklarende woordenlijst

Albert van der Kaap

Amtmann

De Amtmann is sinds de middeleeuwen de hoogste ambtenaar in de Duitstalige regio van een door de soeverein ingesteld ambt voor het territoriale bestuur van landhuizen, kastelen en dorpen, dat tevens een administratief en gerechtelijk district was. Hij behoorde meestal tot de adel of geestelijkheid, in steden vaak ook tot de rijke klassen van de middenklasse. Hij woonde in het Amthaus en inde belastingen in het district, sprak recht en zorgde voor veiligheid en orde met een kleine gewapende eenheid.

Beklemrecht

Beklemrecht of recht van beklemming is een eeuwigdurend, ondeelbaar zakelijk recht van het gebruik van andermans grond. Het is een variant van erfpacht die vrijwel alleen in de Nederlandse provincie Groningen voorkomt. De mogelijkheid om een beklemrecht te vestigen is afgeschaft, maar oude beklemrechten gelden nog zolang ze niet zijn afgekocht.

Degene die houder is van het beklemrecht (de pachter) heet de beklemde meier of kortweg meier. Deze heeft de volledige beschikking over de grond. De eigenaar wordt blooteigenaar genoemd, of eigenaar in beklemrechtelijke zin. In het bijzondere geval dat de eigenaar de stad Groningen was of is, zoals in de veenkoloniën, wordt de meier stadsmeier genoemd.

Zonder toestemming van de eigenaar kan het beklemrecht niet worden gesplitst (ook niet bij vererving).

Het voornaamste verschil met erfpacht is dat de pacht voor een onbepaalde tijd is vastgesteld. Jaarlijks betaalt de beklemde meier de eigenaar een vaste huursom. Omdat deze huursom onveranderlijk is in de tijd, is het in de loop der jaren een relatief laag bedrag geworden. Bij bepaalde gebeurtenissen (vererving of huwelijk bijvoorbeeld) is naast de huursom een geschenk verschuldigd. Doorgaans is het geschenk gelijk aan eenmaal de huursom.¹

Bestuur in Drenthe

Na de reductie van Groningen in 1594 werd de Landschap Drenthe onderdeel van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. De stadhouder Willem Lodewijk bestuurde de Landschap vanuit Leeuwarden. Het feitelijke bestuur was in handen van het College van Ridderschap en Eigenerfden (de voorloper van Provinciale Staten). Het dagelijks bestuur kwam in handen van Drost en de vier Gedeputeerden, van wie uit de Ridderschap kwamen en twee uit de kringen van eigenerfden. Op lokaal niveau werden de kerspelen belangrijker en de schulte was de vertegenwoordiger van het Landschapsbestuur. Het provinciale bestuur kwam bijeen in het voormalige klooster in Assen, dat in

¹ Wikipedia, <https://bit.ly/3itTCP6>.

1630 niet meer dan 113 inwoners telde (oplopend tot zo'n 450 in 1742). Veel groter waren alleen Meppel, Coevorden en Hoogeveen.²

Boerrecht

Verordening, keur ten opzichte van wegen, dijken en wateren, die voor alle ingezetenen van een kerspel verbindende kracht heeft.

Bunder

Een bunder is een oude oppervlaktemaat, waarvan de omvang van streek tot streek verschilde. In Groningen was een bunder aanvankelijk iets groter dan een hectare. In 1816 werd de bunder gelijkgesteld aan een hectare, dus 10.000 vierkante meter.

Borgman (Burgmann)

Een borgman (Burgmann) (Latijn: oppidanus, castrensus) was een ridder ministeriales of lid van de adel wiens taak het was om het kasteel te waken en te verdedigen. De functie is ongeveer gelijk aan het Engelse kastelein.

Collator

Patroon van de kerk met benoemingsbevoegdheid; iemand die een predikantsplaats te vergeven heeft.

Commanderij

Een commanderij was een klooster. De Johannieten orde was verdeeld in verschillende linguae (tongen), die op hun beurt weer waren onderverdeeld in groot-prioraten. Een groot prioraat bestond uit verschillende camerae of balijen. Daaronder bevonden zich de commanderijen, onder leiding van een commandeur. Het woord 'commanderij' is afgeleid van het Latijnse woord 'commendare', dat toevertrouwen betekent. In de Ommelanden werden vijf van deze commanderijen gesticht: In Warffum, Wijtwerd, Oosterwierum, Oosterwijtwerd en nabij Finsterwolde (Goldhoorn).³

Deimt

De Groningse deimt, deimat of dagmaat is een oud-Nederlandse oppervlaktemaat. Verbastering van dagmaat, de hoeveelheid land die een maaier per dag kon maaien. Hoewel de omvang van een deimt niet geheel duidelijk is, kun je uitgaan van ongeveer een halve hectare (5.000 vierkante meter).

Drost

Een landdrost, drost of drossaard was een Nederlands bestuursambtenaar die, namens de landsheer, een bepaald gebied bestuurde.

² Bron: H. Gras e.a. (red) (2000). *Geschiedenis van Assen*. Assen: Van Gorcum.

³ Terpen en wierdenland, <https://bit.ly/30sxmh6>.

Eigenerfden

Oorspronkelijk de boeren met een eigen erf, een eigen boerenbedrijf. De term vond vooral ingang in de 16e eeuw, toen de adel probeerde een afzonderlijke stand te vormen. Ten tijde van de Unie van Utrecht (1579) werd gesproken van Ridderschap en Eigenerfden. Vanaf de bestuurshervorming van 1603 waren de Eigenerfden de tweede stand in de Staten van Drenthe, met twee stemmen, tegenover de ridderschap met één stem. Om vast te stellen wie eigenerfde was en dus stemhebbend, bepaalden de Staten van Drenthe in 1618 dat de minimumeis het bezit van 30 mudden zaailand of onroerend goed ter waarde van duizend daalders was. In 1672 werd deze eis bijgesteld tot het bezit van een kwart waardeel in de marke van zijn dorp en onroerend goed ter waarde van duizend daalders, alsmede woonachtig in het eigen dingspil. In 1739 werd de minimale waarde van de onroerende goederen tot 1800 gulden opgehoogd. Het aantal stemmen dat een eigenerfde mocht uitbrengen bij stemmingen in zijn dorp (bij de keuze van volmachten, de collatie van predikanten e.d.) was evenredig aan zijn bezittingen. Wie dus 3600 gulden aan bezit had, mocht twee stemmen uitbrengen.⁴

Etstoel

Een ette was lid van de Etstoel. Het begin van dit college lag in de Saksische volksvergaderingen. Vermoedelijk benoemde de leider van deze vergadering voor iedere zaak uit het volk enige oordeelvinders. Mensen dus die een uitspraak moesten doen in een rechtszaak. Na enige tijd werden zij niet meer voor incidentele zaken bijeengeroepen, maar werd zij voor enige tijd door hem aangewezen. Zo ontstond gaandeweg de Etstoel, een college dat overigens niet alleen recht sprak, maar ook voorschriften gaf van algemeen bestuur.

De Etstoel kwam drie keer per jaar bij elkaar. Deze zittingen heetten 'lottingen' en werden gehouden op de tweede maandag na Pasen, ook wel 'Zworenmaandag' genoemd, op de dinsdag na Pinksteren en op de feestdag van Sint Magnus, 19 augustus. De eerste twee lottingen in het jaar werden gehouden in de Jacobskerk te Rolde, het derde lotting, het Magnuslotting, in de Magnuskerk te Anloo. De Etstoel kreeg in de loop van de 17e eeuw zijn zetel in het provinciehuis in Assen. In 1632 werd voor het laatst in de kerk in Anloo vergaderd, in Rolde voor het laatst in 1688. Nog twee keer per jaar werd er vergaderd: eind mei begon de zomerlotting, half oktober de winterlotting.

De Etstoel bestond uit de Drost en 24 etten, met de landsschrijver als griffier, en een bijzitter of assessor. De etten werden gekozen uit de voornaamste ingezetenen en wel "*uyt ieder dinxpel vier, wesende eygenerfde in den lande van Drenthe, loofweerdige mannen, sonder onderscheyt van edel ofte onedel, en behooren te connen lesen ende schrijven ende in eygendom te hebben een vierendeel waardeels ofte tenminste sijn goet 500 carolus guldens waert te wesen*". Iemand die voor 1614 weigerde de benoeming te aanvaarden verbeurde 15 mark aan de drost, en hij of zijn erfgenamen werden uitgesloten van de Etstoel. Na 1614 bedroeg de boete 30 goudguldens, waarvan de helft voor de drost en de helft voor de Etstoel. Indien geen geldige redenen van absentie, werden de wegblijvers beboet met een boete van drie goudguldens. Als men niet aanwezig was bij het luiden

⁴ Geheugen van Drenthe, <https://bit.ly/3itUXW8>

van de klok, verbeurde men een ton bier. Ook het verlaten van de vergadering was niet toegestaan, met als straf ook een ton bier.⁵

Ette

Gezworen ingezetene van Drenthe die gekozen is om, als lid van Drost en 24 Etten, een deel van de overheidstaak waar te nemen. Om tot ette gekozen te kunnen worden moest men in het bezit zijn van een boerenbedrijf met bouw-, weide- en groenlanden en een aandeel in de marke, het gemeenschappelijke bezit van een dorpsgemeenschap. De etten kwamen oorspronkelijk voort uit de Drentse eigenrfdenfamilies, een aantal gezeten boerenfamilies met veel bezit.⁶

Goorsprake

De goorsprake was de aan de Etstoel voorafgaande rechtsgang. Op regelmatige tijden kwamen de dorpen in één dingspil (bijv. Noordenveld, Oostermoer) bij elkaar onder leiding van de drost. Zij waren verplicht misdaden en overtredingen die sinds de vorige goorsprake gepleegd waren, aan te geven. De burenen van een buurschap, dus de gezamenlijke inwoners, beslisten dan zelf over de klachten die aan hun uitspraak onderwerpen werden. Was de burenen een misdrijf, gepleegd in hun buurschap bekend, dan moesten zij dit aanbrengen op de goorsprake, waarna zij aan de schuldige een boete oplegden. Deze vorm van rechtspraak door de burenen noemde men buurtuig. In de 17e eeuw ontwikkelde deze rechtsgang zich in feite tot de aanvang van de procedure voor de Etstoel, de litis contestatio of in de taal van die tijd de lisiscontestatie. Eiser en beklaagde brachten hun punten naar voren, zodat vaststond waarover het geschil handelde. Vervolgens werden zij doorverwezen naar de Etstoel.⁷

Gemet

Een gemet is een oude oppervlaktemaat. Eén gemet mat doorgaans 300 roeden (of 3 lijnen), ongeveer 4400 à 4500 vierkante meter. De maat is waarschijnlijk gelijk aan de oppervlakte van het zaailand dat een koppel paarden kan omploegen tussen zonsopgang en zonsondergang.⁸

Grietman (Groningen)

Zie Redger.

Grietman (Friesland)

Een grietman (letterlijk: hij die daagt, van het Oudfries greta [aanklagen, dagvaarden] is deels een voorloper van de huidige plattelandsburgemeester in de provincie Friesland, en deels de voorloper van een rechter, min of meer vergelijkbaar met de huidige kantonrechter. De grietmannen en rechters zorgden voor het bestuur en de rechtspraak in de Friese grietenijen. De grietmannen werden bij toerbeurt gekozen of aangewezen, door samenwerking van de stadhouder en de Gedeputeerde Staten.

⁵ Hans Homan Free, <https://bit.ly/2HLCjeh>

⁶ Geheugen van Drenthe, <https://bit.ly/3ixd24x>

⁷ Geheugen van Drenthe, <https://bit.ly/30uY9JD>.

⁸ Wikipedia, <https://bit.ly/3iq9ngm>.

Heerweg

Een heerweg is een weg die voornamelijk werd aangelegd om legers (heer = leger) snel te kunnen verplaatsen.

Juk

Een juk is een (Groningse) oppervlaktemaat, waarvan de omvang varieerde van plaats tot plaats (van 240 tot 300 vierkante roede), maar ongeveer een halve hectare beslaat.

Keerskoop

Openbare verkoop, waarbij een bod gedaan kan worden zolang een kaars brandt. In oude rechtsbronnen wordt herhaaldelijk vermeld, dat iets verkocht wordt „bij brandender kertzen”. Doel is duidelijk, dat voor iedereen kenbaar is, tot op welk ogenblik een bod mogelijk is.

Kerspel

Kerkelijke gemeente, parochie, gebied bestaande uit een aantal buurschappen rondom een kerk.

Kloostervoorwerk

Boerderij horend bij een klooster.

Landdagcomparant

Een landdagcomparant (volmacht) is een bestuurder van een kerspel die hieruit gekozen was om in de Staten zitting te nemen.

Mandelig

Een mandelig perceel is een perceel dat gemeenschappelijk eigendom is van de eigenaren van 2 of meer bijbehorende hoofdpercelen.

Mollenwaar

Een mollenwaar is een aandeel in de gemeenschappelijk markegronden, ook wel möllen, waren of waardelen genoemd. H.O. Feith betoogt dat het bezit van een mollenwaar recht gaf op het weiden van 4, 3 of 2 runderen en 1 à 2 paarden. Kortom hoe meer mollenwaren of waardelen men bezat, hoe meer gebruik van de marke men mocht maken en hoe meer vee men mocht weiden.

<https://bit.ly/3qqMxmG>

Momberschap

Het eenvoudigste was wanneer de ouders een testament maakten en daarin vastlegden wie in geval van hun overlijden als voorstanders zouden optreden. Was dat niet gebeurd, dan traden diverse wettelijke bepalingen in werking. Overleed een van de ouders, dan moest de naaste verwant aan vaders zijde (en zo die er niet was, die aan moeders zijde) binnen zes weken ervoor zorgen dat er voogden werden aangesteld. Wanneer dat niet gebeurde, dan trad de plaatselijke schulte op en regelde hij de voogdij. De weduwnaar geworden vader of de weduwe geworden moeder kon de voogdij zelf uitoefenen, maar dan waren wel mede-momberen nodig. Deze voorstanders kwamen altijd uit de familie, en wel twee van vaders- en twee van moederszijde. Waren deze onder de naaste

verwanten niet te vinden, dan stelde het gerecht de voogden aan. De benoeming geschiedde dan door de daartoe aangewezen overheidsinstantie. Slechts in het geval de familie niet kon voorzien in de voogdij, trad de overheid op en wees voogden aan. Het aantal voorstanders was altijd vier. In de huidige terminologie was er één voogd ('voormomber' genoemd) en waren er drie toeziende voogden ('mombaren' geheten). Als de moeder overleden was, kwam de voormomber uit de familie van de vader; was de vader overleden, dan trad een familielid van moederszijde als zodanig op. Als eis werd gesteld dat hij kon lezen en schrijven. Zijn taak omvatte de administratie van en bewindvoering over de goederen van het weeskind.

Monstercommissaris (monsterschrijver)

Tot 1795 waren in het leger van de Republiek der Verenigde Nederlanden de compagnieën financieel afhankelijk van de commandant (kapitein of ritmeester). De betaling van de soldijen en traktementen behoorde tot zijn verantwoordelijkheid, evenals de administratie hierover, die veelal werd gevoerd door een oudere onderofficier. De overheid, die de soldij- en traktementsgelden verstrekke, oefende toezicht uit. Aanvankelijk gebeurde dat door middel van zogeheten monstercommissarissen. Later werden deze functionarissen afgeschaft en moest de commandant onder meer schriftelijk verantwoording afleggen.

Na deze periode kregen deze functionarissen diverse benamingen, maar ze hadden allemaal bemoeienis met de betaling van de soldijen en traktementen, met kleding, kazernering, de geneeskundige dienst, de hospitalen, transporten, levensmiddelen en de monsterrollen.

Muntstelsel

Van 1521 tot 1816 was een gulden onderverdeeld in 20 stuivers van 8 duiten. De caroliegulden is genoemd naar Keizer Karel V. Hoeveel geld in een bepaald jaar waard was kun je berekenen op <http://www.iisg.nl/hpw/calculate-nl.php>

Naarkoop (recht van -)

Het recht om bezwaar te maken tegen de verkoop van onroerend goed, deze verkoop ongedaan te laten maken en het goed zelf te verwerven tegen de vastgestelde prijs. Het bezwaar moest binnen drie maanden nadat men kennis heeft gekregen van de verkoop van het betreffende onroerend goed ingediend worden. Indien men buiten Drenthe woonde had men een jaar de tijd.

De naarkoop werd behandeld op een rocht, waar de verkoop van onroerend goed immers plaats had. Naarkoop was geregeld in het Drentse landrecht. De algemene regel was: sibbe gaat voor zwette (familie voor buren), zwette gaat voor binnenbuur, binnenbuur voor buitenbuur. In het moderne recht is de naarkoop of naasting niet gehandhaafd.⁹

Niaarrecht

Dit is een naastingsrecht dat teruggaat op het oud-Germaans recht, dus op het geldend recht voor de invoering van het Romeins recht. Volgens dit oude recht was men slechts beheerder van onroerend goed en geen eigenaar. Het goed behoorde aan de familie of aan de buurtschap. Toen vervreemding mogelijk werd, d.w.z. het particuliere eigendom mogelijk werd, behielden de

⁹ Geheugen van Drenthe, <https://bit.ly/2EUpSMn>.

'naastliggers' en de familieleden het recht van niaer. Hetgeen betekende dat het onroerend goed eerst aan hen aangeboden moest worden tegen $\frac{3}{4}$ van de prijs. Dit prijsvoordeel is later verloren gegaan, maar het niaer-recht is tot 1811 blijven bestaan.¹⁰

Oude maten en gewichten

Vlaktematen: <http://www.meertens.knaw.nl/mgw/maten/14>

Lengtematen: <http://www.meertens.knaw.nl/mgw/maten/8>

Gewichten: <http://www.meertens.knaw.nl/mgw/maten/5>

Potestaat

Potestaat was volgens een onecht privilege van Karel de Grote (het zogenaamde Karelsprivilege) de titel van een legeraanvoerder voor Friesland. Volgens het privilege werd de potestaat gekozen door de "consuls" en had hij het recht mensen tot ridders te slaan. De potestaat is echter volstrekt vreemd aan de Friese verhoudingen. De titel duikt voor het eerst in het jaar 1470 op en wel aantoonbaar in samenhang met het vervalste privilege. Juw Dekama is de enige persoon waarvan zeker is dat hij tot potestaat van Friesland tussen Vlie en Lauwers gekozen is. De titel potestaat is waarschijnlijk afgeleid van het Italiaanse podestà (Nederlands: potestaat, Frans en Duits: potestat, Engels: potestate, alle afgeleid van het Latijnse potestas, dat macht betekent). In de oude Friese geschiedschrijving is een hele reeks potestaten gecreëerd. De eerste daarvan is de legendarische Friese vaandeldrager Magnus Forteman, de laatste bovengenoemde Juw Dekama. Hiertussenin bevindt zich een aantal personen, waarvan sommigen vermoedelijk legendarisch zijn, maar anderen echt bestaande personen met macht of invloed in Friesland - zonder dat duidelijk is of deze ook een formele titel hadden en of deze eventuele titel overeenkomt met de potestaattitel eind 15e eeuw.¹¹

Recesboeken

Registers van de handelingen der nedergerechten. De kern van hun archief, veelal de oudste serie. Oude Recesboeken bevatten ook vaak akten, die later in aparte registers kwamen, bijv. akten van de voor het gerecht bevestigde huwelijken (x Proclamatieboeken). De Recesboeken van Sneek (1490-1518) zijn het enig overgebleven document van laatmiddeleeuwse overheidsadministratie in Friesland. Gehouden door de secretaris der stad en wat betreft het belangrijkste deel te vergelijken met het tegenwoordige procesverbaal der zitting of 'Gerichtsprotokoll' bij een rechtbank. De Recesboeken bevatten vele aantekeningen over bestuursaangelegenheden en notariële handelingen. Na de Saksische Ordonnantie (1504) worden de R. veel uitvoeriger en overzichtelijker.

Redger

Een redger was een plaatselijke bestuurder in de provincie Groningen, met name in Hunsingo en Fivelgo, die tot 1795 als plattelandsrechter en notaris optrad. Het woord is afgeleid van het Oudfriese rêdjeva, rêdgeva of rêdia, dat 'raadgever' (latijn: consul) betekent. In de middeleeuwen vormden de redgers gezamenlijk het landsbestuur; hun functie was dan ook vergelijkbaar met de raadsleden of vroedschappen in de steden. In het Westerkwartier sprak men over grietmannen.

¹⁰ <https://bit.ly/33o0nwr>.

¹¹ Geheugen van Drenthe, <https://bit.ly/36rsbSs>.

Oorspronkelijk werden de redgers of rechters uit de kring van grondbezitters gekozen. De redger was aansprakelijk voor het oordeel dat hij velde en de voltrekking daarvan, zodat hij over voldoende bezittingen en relaties diende te beschikken. Ten minste sinds de veertiende eeuw was het ambt voorbehouden aan de eigenaren van een beperkt aantal grotere boerderijen of edele heerden, die al langer gerechtigd waren deel te nemen aan het landsbestuur.

Reductie

Met de Reductie van Groningen wordt bedoeld op de capitulatie van stad Groningen voor het leger van prins Maurits van Nassau, de latere prins van Oranje, en Willem Lodewijk van Nassau-Dillenburg op 22 juli 1594. Dit betekende het einde van de Spaanse overheersing en tegelijk de aansluiting van de stad bij de Republiek, waarbij de stad werd samengevoegd met de Ommelanden. Het woord reductie komt uit het Latijn (reductio) en betekent het terugbrengen, dus de terugkeer naar de Republiek. Het feitelijke beleg van Groningen duurde maar twee maanden, maar daaraan voorafging een periode van ruim vijf jaar waarin alle toegangswegen tot de stad een voor een werden ingenomen. De reductie vormde de feitelijke alteratie van stad en Ommelanden; de overgang naar het nieuwe protestantse bewind werd gevolgd door de onteigening van alle bezittingen van de rooms-katholieken.¹²

Roede

Een roede is een oude oppervlaktemaat waarvan de omvang van plaats tot plaats kon verschillen. De Groningse roede was 16,72 vierkante meter.

Ruwaard

Een ruwaard (ook: ruwaard) was tijdens de middeleeuwen een functionaris die namens de landsheer een stad of gewest bestuurde. Meer bepaald werd de term gebruikt voor een voogd of regent namens een vorst die niet in staat was te regeren.

In het Graafschap Holland had de term ruwaard veeleer de betekenis van voogd. Albrecht van Beieren was bijvoorbeeld de ruwaard ter vervanging van zijn krankzinnige broer Willem V van Holland.

Schatbeurder

Ontvanger in het kerspel. De functie werd ingesteld in 1603 om te zorgen voor de inning van een aantal belastingen die Drenthe opgelegd kreeg door de Generaliteit. Geleidelijk aan zorgde de schatbeurder ook voor de ontvangst van lokale belastingen, zoals lantaarngeld of predikantsgeld. Na de reorganisatie van het belastingwezen in 1806 werd hij opgevolgd door de plaatselijke of gemeenteontvanger.¹³

Schepper (Zijlvest)

Een schepper was binnen de Nederlandse provincie Groningen de bestuurder van een schepperij. Het woord scheppen betekent "verordenen" of "bepalen". Het woord schepper komt van het Friese skepper wat "beheerder" of "bestuurder" betekent.

¹² Wikipedia, <https://bit.ly/3jq9X7w>.

¹³ Geheugen van Drenthe, <https://bit.ly/3jq2HbK>.

De schepper bepaalde als bestuurder de schatting die de ingelanden moesten betalen (het zijlschot) en sprak recht over zaken die betrekking hadden op het zijlvest. Scheppers vormden samen met zijlrechters (of zijlrichters) het bestuur van een zijlvest, dat geleid werd door de opperste of overste schepper (bij het Winsumer- en Schaphalsterzijlvest 'hoofdmeester' genoemd). De positie van schepper verwees soms ook wel naar de bestuurder van een dijkrecht.¹⁴

Schulte

Een schulte (schout) was een rechterlijk functionaris op lokaal niveau, benoemd door de landsheer of diens stadhouder. In beginsel moest de schulte Drent van geboorte zijn. Voor het gewestelijk bestuur was hij het aanspreekpunt in het kerspel, maar hij vervulde ook een rol in civiele procedures. Bovendien was hij verplicht op de goorspraken aan te geven wat er voor onoirbaars in zijn schultambt was gebeurd en diende hij de Drost bij te staan in de vervolging van misdadigers. Tenslotte vervulde hij de rol van notaris door rechtshandelingen vast te leggen en te protocolleren. Drenthe kende een twintigtal schultambten die in sommige gevallen samenvielen met een kerspel (zoals Rolde), maar in andere gevallen een aantal kerspelen of buurschappen omvatten (zoals Pesse, Echten en Ansen).¹⁵

Solliciteur

Een solliciteur is een pleitbezorger voor kleine rechtszaken of een persoon die bevoegd is tot het opstellen en indienen van verzoekschriften.

State

Zie stins.

Stins

Een stins of state is een voormalige burcht of landhuis in de Nederlandse provincie Friesland. Het Friese woord stins betekent steenhuis. Oorspronkelijk werd de benaming stins alleen gebruikt voor de stenen wachttorens die bij de meestal houten state stond. Later werd de benaming 'stins' ook gebruikt voor het hele gebouw.

Stoklegging

Stoklegging was een oud Drents gebruik dat diende als bekrachtiging van de verkoop van onroerend goed. Het ritueel van stoklegging is afkomstig uit het oude Germaanse recht. De achterliggende gedachte is dat het niet mogelijk is om een stuk onroerend goed letterlijk aan een ander in handen te geven. Om een dergelijke abstracte rechtshandeling voor eenieder zichtbaar te maken deed de oude eigenaar, in aanwezigheid van familie, burens en andere belanghebbenden, afstand van zijn bezit door een stok op de grond te leggen. De stok was het symbool voor een abstract begrip: de macht die de eigenaar over zijn bezit heeft. Het Landrecht van Drenthe schreef de procedure nauwgezet voor. De verkoper moest de koper de stok leggen met de woorden: 'Hiervan legge ik u den stok na Landtrecht', waarna de koper deze weer opnam met de woorden: 'Hiervan neem ik den stok weder op na Landtrecht'. Daarmee was de levering van het goed c.q. het gebruiksrecht daarvan

¹⁴ Wikipedia, <https://bit.ly/2EU5A5D>.

¹⁵ Geheugen van Drenthe, <https://bit.ly/2Sj2Kdr>.

geschied. Bij de stoklegging waren drie inwoners met een zekere materiële gegoedheid getuige, terwijl ook een akte, een stokleggingsbrief, werd opgemaakt.

Syndicus

De syndicus was, in Groningen, de rechtsgeleerde ambtenaar die namens het stadsbestuur verantwoordelijk was voor de stedelijke diplomatie en de contacten onderhield met de landsregering. Het is ook een aanduiding voor de voornaamste adviseur in dienst van een stad of gewest in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. In andere steden werd hij stads- of raadpensionaris genoemd.

Vermaning

Een vermaning of vermaanhuis is een kerkgebouw van een doopsgezinde gemeente. De naam vermaning slaat op de navolging van Christus waartoe de doopsgezinde kerkgangers werden aangespoord (aangemaand) door de predikant (de vermaner). Vermaning betekent ook 'ergens van of over spreken', maar de nadruk ligt hier op de waarschuwing. Doopsgezinden legden daarbij een grote nadruk op het praktische toegewijde christelijke leven en het discipelschap. De naam vermaning werd ook gekozen vanwege het diepgewortelde wantrouwen onder doopsgezinden ten opzichte van de staatskerk (Nederduits Gereformeerde Kerk) en de kerkleiders daarvan: De naam moest het onderscheid verduidelijken tussen de doopsgezinden en de staatskerk.¹⁶

Vetweiderij

Vetweiderij

Onder vetweiderij verstond men de tak van rundveehouderij die primair gericht was op de vleesproductie. Dit in tegenstelling tot de melkveehouderij. Een boer die de vetweiderij als belangrijkste bezigheid had, werd een vetweider genoemd.

Volmacht

Afgevaardigde, gekozen om een bestuurs- of wetgevende taak uit te voeren. In Drenthe vooral in gebruik als bestuurder van de boermarke en als de door en uit het kerspel gekozene in de Staten van Drenthe. In het laatste geval heette de volmacht dan landdagcomparant. In de boermarken bestaan de volmachten nog steeds.¹⁷

Voorstander

Doordat men in vroeger eeuwen in het algemeen op jongere leeftijd overleed en er dus vaker sprake was van minderjarige wezen, kende de voogdij een uitgebreide regeling. Voornaamste doel van deze regeling was te voorkomen dat minderjarigen in hun financiële belangen geschaad werden. Voogdij werd in Drenthe 'mometerschap' genoemd, de voogden heetten ook 'voorstanders', 'besorgers' of 'voormonders'. Voorstanders werden aangewezen hetzij bij testament van de ouders, hetzij rechtstreeks door de wet, hetzij door de rechter, in casu de schulte.¹⁸

¹⁶ Wikipedia, <https://bit.ly/30s2EEC>.

¹⁷ Geheugen van Drenthe, <https://bit.ly/2SxCGlX>.

¹⁸ Geheugen van Drenthe, <https://bit.ly/3l4krd9>.

Waardeel

Een waardeel is een aanduiding voor het aandeel in het gemene bezit van de boermarke. De zelfstandige boeren in een buurschap, en indien aanwezig ook de adel, de kerk of een klooster, konden waardelen bezitten. Eigenaars van een gewaard erf, zelfstandige boeren met meer dan een kwart waardeel (eigenerfden) werden "geërfde", "erfman" of "goedsheer" genoemd. Ze vormden het bestuur van de marke, met de markerichter als voorzitter. Zelfstandige boeren met een kwart waardeel of minder werden keuters of katers genoemd; zij namen wel overeenkomstig de grootte van hun waardeel deel in de marke, maar waren niet vertegenwoordigd in het bestuur.

Zijvest

Een zijvest is de Groningse voorloper van de huidige waterschappen. Het woord zijvest, Oud-Fries siffestene (1309), is samengesteld uit het woord zijl 'sluis' met de uitgang -veste 'jurisdictie'. De zijvesten waren niet alleen belast met het onderhoud en toezicht van de wateren, maar ook van de wegen. De belangrijkste taak betrof het onderhoud en toezicht op de uitwateringssluizen of zijlen. Het begrip zijvest heeft betrekking op de waterstaatsorganisatie, maar ook op het gebied waarvoor het zijvest verantwoordelijk was.¹⁹

Zwetten

Grenzen aan. De Zwetten zijn = de bureu zijn/ het land grenst aan.

Benamingen van voorouders

	Generatie	Aantal personen
I	Proband	1
II	Ouders	2
III	Grootouders	4
IV	Overgrootouders	8
V	Betovergrootouders	16
VI	Oudouders	32
VII	Oudgrootouders	64
VIII	Oudovergrootouders	128
IX	Oudbetovergrootouders	256
X	Stamouders	512
XI	Stamgrootouders	1.024
XII	Stamovergrootouders	2.048
XIII	Stambetovergrootouders	4.096
XIV	Stamoudouders	8.192
XV	Stamoudgrootouders	16.384
XVI	Stamoudovergrootouders	32.768
XVII	Stamoudbetovergrootouders	65.536
XVIII	Edelouders	131.072
XIX	Edelgrootouders	262.144
XX	Edelovergrootouders	524.288
XXI	Edelbetovergrootouders	1.048.576
XXII	Edeloudouders	2.097.152
XXIII	Edeloudgrootouders	4.194.304
XXIV	Edeloudovergrootouders	8.388.608
XXV	Edeloudbetovergrootouders	16.777.216
XXVI	Edelstamouders	33.554.432

¹⁹ Wikipedia, <https://bit.ly/30upxr9>.

XXVII	Edelstamgrootouders	67.108.864
XXVIII	Edelstamovergrootouders	134.217.728
XXIX	Edelstambetovergrootouders	268.435.456
XXX	Voorouders	536.870.912
XXXI	Voorgrootouders	1.073.741.824
XXXII	Voorovergrootouders	2.147.483.648
XXXIII	Voorbetovergrootouders	4.294.967.296
XXXIV	Vooroudouders	8.589.934.592
XXXV	Vooroudgrootouders	17.179.869.184
XXXVI	Vooroudovergrootouders	34.359.738.368
XXXVII	Vooroudbetovergrootouders	68.719.476.736
XXXVIII	Voorstamouders	137.438.953.472
XXXIX	Voorstamgrootouders	274.877.906.944
XL	Voorstamovergrootouders	549.755.813.888
XLI	Voorstambetovergrootouders	1.099.511.627.776